

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה
גליון חדשי אלול תשפו

סימן תיח- סימן תלא

סימן תיח

דין תענית בראש חודש

מתי צריך לפרוע התענית

ז. נראה כשקבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה או של כמה חדשים, וארע בהם ראש חודש בזה שייך לומר שאין כח בקבלתו כלל על יום זה שאסור בתענית, וממילא אין צריך לפרוע עבורו יום אחר. אבל אם **קיבל עליו סתם כך וכך ימים להתענות** וארע בהם שבתות ויום טוב וראש חודש צריך לדלגם ולהשלימם אחר כך, כי לא היה מיוחד במאמרו לראש חודש. (מ"ב סק"ז).

קיבל עליו בלשון נדר

ח. אם קיבל עליו התענית בראש חודש בלשון **הרי עלי שהוא לשון נדר**, צריך התרת חכם. כי נדרים חלים על דבר מצוה. ומחויב לשאול על נדרו כדי שלא יתענה, ופותרים לו בהם ואומרים לו אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר, ומתירים לו. (שו"ע סי"ג, מ"ב סק"ח).

סעיף ד

נשבע להתענות וארע ר"ח

ט. אם נשבע להתענות כך וכך ימים וארע בהם ראש חודש השבועה חלה עליו **מטעם איסור כולל**, שמגו שחל שבועתו על ימים המותרים חל שבועתו גם על ימים האסורים בתענית, שהרי כלל אותם בלשון אחד. (שו"ע סי"ד, מ"ב סק"ט).

נשבע בפירוש להתענות בר"ח

י. גם אם נשבע בפירוש להתענות חלה עליו שבועה, כיון שאינו אלא **מדרבנן** חלה עליו שבועה עד שיתיר. ומהרמב"ם נראה שהוא **מהתורה**, מדכתיב ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, הוקש ראש חודש למועד, ואין שבועה חלה עליו רק בכולל. והש"ך ביורה דעה כתב שאף אם מהתורה אסור להתענות, מכל מקום חל השבועה כי אינו מפורש בתורה כשבת ויום טוב. (שו"ע סי"ד, מ"ב סק"י-יב).

סעיף ה

התענה בר"ח

יא. המתענה בראש חודש או בחנוכה ופורים תענית חלום, שמותר להתענות אפילו בשבת ויום טוב, וכן אם התענה משום נדר, **צריך לישב תענית לתעניתו**, כדי לכפר עליו על שביטל עונג ראש חודש, וכמו לענין שבת. (שו"ע סי"ה, מ"ב סק"ג).

סעיף א

איסור תענית בר"ח

א. ראש חודש אסור בתענית. ואנשי קהלה קדושה ווירמייש"א **מתענים בראש חודש סיון** על הגזירות שהיו באותו זמן, בשנת תתנ"ו לאלף החמישי ואומרים סליחות ותחנונים. ואין ללמוד מהם אף לענין תחנונים. ולענין תענית שעות עיין בביאור הלכה. (שו"ע סי"א, מ"ב סק"א).

אכילת פירות

ב. אפילו אכל **פירות** יצא שאינו תענית, ואין צריך דוקא פת. (שו"ע סי"א, מ"ב סק"ב).

סעיף ב

איסור תענית בר"ח

ג. אין גוזרים תענית על הציבור בראש חודש, חנוכה ופורים, ואם **עברו וגזרו** אין גזרתם גזירה ואין צריכים להתענות. (שו"ע סי"ב, מ"ב סק"ג).

התחילו להתענות

ד. אם התחילו להתענות כך וכך ימים, והתחילו בהם קודם ראש חודש אפילו יום אחד, כגון שגזרו על מיעוט גשמים וכדומה **להתענות שני וחמישי ושני**, ולא חשבו שאחד מהם יחול ראש חודש והתחילו להתענות חל גזירתם, כיון שלא רצו בכונה לעקור ולבטל דין ראש חודש, **ומתענים ומשלימים** כבשאר תענית. (שו"ע סי"ב, מ"ב סק"ד-ה).

התחילו קודם חנוכה ופורים

ה. וכן הדין בחנוכה ופורים שהתחילו להתענות קודם שמתענים ומשלימים. **וחול המועד** דינו כחנוכה ופורים וראש חודש. ולהלן בסי' תקעב מבואר שכל זה היה מהדין בארץ ישראל, אבל **כיום ציבור דינם כיחיד** ומפסיקים בראש חודש ומשלימים יום אחר. (מ"ב סק"ה).

סעיף ג

יחיד שקיבל תענית בר"ח

ו. יחיד שקיבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ראש חודש, ואין צריך לומר אם קיבל עליו להתענות בראש חודש, אם **קיבלו בלשון קבלת תענית בעלמא** אינו צריך התרה, כי רק בציבור שגזירתם חזקה החמירו בגזרו כך וכך ימים ופגע בראש חודש. **ואין צריך לפרוע התענית** שלא חל כלל. (שו"ע סי"ג, מ"ב סק"ו-ז).

התענה בר"ח ניסן או אב

יב. כתב המגן אברהם המתענה תענית חלום בראש חודש
ניסן או בראש חודש אב אין צריך לישב תענית לתעניתו,

כי יש אומרים שמצוה להתענות בהם כמבואר להלן
בסימן תקפ. (מ"ב ס"ק יג).

סימן תיט

ואם פוחת פוחתין לו. ופירוש שהתנינוקות מוליכין לבית
יוסף שכן לימוד, לב"ח מעות ראש חודש שנוהגים לשלוח
על ידי התנינוקות לרבן ואין לבטל המנהג. (מ"ב סק"א).

סעודת ר"ח ביום ולא בלילה

ג. די להרבות ביום בסעודה לכבוד ראש חודש, ואין צריך
להרבות גם בלילה. (מ"ב סק"ב).

מאכל מיוחד לכבוד ראש חודש

ד. נהגו המדקדקים כשחל ראש חודש בחול עושים מאכל
אחד יותר מבכל הימים לכבוד ראש חודש, וכשחל בשבת
עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות, כדי
שיהא ניכר כבוד של ראש חודש. (מ"ב סק"ב).

סימן תכ

אם הנשים רשאות לקונן בראש חודש

הוא ראוי לכך ואומרים קדיש אחר הדרשה. וכן בכל
הימים שאין אומרים בהם תחנון. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ב-ג).

ערב שבת

ג. בערב שבת אחר חצות ובערב יום טוב שאין אומרים
תחנון, אין אומרים צידוק הדין. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד).

אדם גדול שמת

ד. מותר לומר צידוק הדין על אדם גדול שמת, אפילו
בימים שאין אומרים תחנון כמו ל"ג בעומר או ט"ו באב
ובשבט וכדומה שאינם מועד, אבל לא בראש חודש
חנוכה ופורים שאלו נזכרו בתלמוד. (מ"ב סק"ד).

בלילה

ה. יש אומרים שאם קוברים מת בלילה שאין אומרים
קדיש ולא צידוק הדין. אבל בבין השמשות יכול ומר
צידוק הדין וקדיש. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה).

סימן תכא

קריאת ובראשי חדשיכם קודם פסוקי דזמרה

שחרית אחר פרשת התמיד, כדי לפרסם שהוא ראש
חודש. ובספרד אין נוהגים לאמרה, לפי שעתידים לקרות
אותה בספר תורה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סימן תכב

סדר התפילה והלל בראש חודש

לא אמר יעלה ויבוא בערבית

ב. אם לא אמרו בערבית אין מחזירים אותו, משהתחיל
לומר ותחזינה והזכיר ברוך אתה ה' אפילו לא סיים
המחזיר אינו חוזר. בין שראש חודש יום אחד בין שהם
שני ימים, מפני שאין מקדשים את החודש בלילה, ולא
היה עדיין קדושת ראש חודש על היום. ואפילו בליל שני
של ראש חודש שייך טעם זה, כי יום שני רק משום ספק
שאלו יום ראשון קודש היום השני חול. (שו"ע ס"א, מ"ב
סק"ב-ג).

סעיף א

סעודת ר"ח

א. מצוה להרבות בסעודת ראש חודש. אף שמעיקר
החוב אינו מחויב לאכול דברים הטעונים ברכת המזון
ויכול לצאת בשארי דברים, מכל מקום המוציא על
סעודת ראש חודש ואוכל ושותה בו בטוב הרי זה משובח.
(שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

הוצאת ר"ח אינו קצוב מראש השנה

ב. כתבו הפוסקים בשם פסיקתא כל מזונותיו של אדם
קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ ממה שמוציא
בשבתות וימים טובים וראשי חדשים וחול המועד, ומה
שהתנינוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו

סעיף א

לקונן בר"ח

א. על המת נשים מענות שכולן אומרות כאחד, ומטפחות
היינו להכות כף אל כף, אבל לא מקוננות שתהא אחת
אומרת והאחרות עונות אחריה. שזהו עיקר ההספד
ואסור בראש חודש שהוא כיום טוב. וכל זה באדם
בעלמא אבל לתלמיד חכם מקוננות כדרכם בחול. ואחר
שנקבר המת לא מענות ולא מטפחות. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סעיף ב

צידוק הדין בר"ח

ב. למחבר אומרים צידוק הדין וקדיש, שאינו הספד אלא
הודאה וקבלת דין שמים. ולרמ"א אין נוהגים כן. שמרגיל
להספד. ואפילו לחכם בפניו אין נוהגים בראש חודש
לומר צידוק הדין שהוא תחינה, אלא דורשים עליו אם

סעיף א

לקונן בר"ח

א. נוהגים באשכנז שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם

סעיף א

הכרזת יעלה ויבוא

א. ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח ברכות ואומר יעלה
ויבוא ברצה. ומכריז השליח ציבור בין קדיש לתפילה
שהוא ראש חודש ולא נחשב הפסק כי הוא צורך
התפילה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א). ודוקא בין קדיש לתפילה
[בערבית] אבל כשעומד בברכת קריאת שמע בין הפרקים
אסור להפסיק. (שעה"צ סק"א).

לא אמר בשחרית והתפלל מוסף

ג. אם לא אמרו שחרית ומנחה, מחזירים אותו. לכנה"ג רק כשנזכר קודם מוסף, אבל אם התפלל מוסף יצא בדיעבד הזכרת קדושת היום בתפילת מוסף ואין צריך לחזור ולהתפלל שחרית, וכמו בשליח ציבור שמקילים בזה לכתחילה. אבל לרשב"א ביחיד לעולם חוזר ואפילו כבר התפלל מוסף. וכן הסכים במור וקציעה, רק מכל מקום משום ספק יתנה שאם אינו חייב מתפלל נדבה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד).

התחיל מוסף ונזכר שלא אמר יעלה ויבוא בשחרית
ד. אם כשהיה מתפלל שלש ראשונות של מוסף על דעת להתפלל מוסף נזכר שלא אמר יעלה ויבוא בתפילת שחרית, יש להורות שיסיים התפילה בשל שחרית ואחר כך יתפלל מוסף. (מ"ב סק"ד).

נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה'
ה. אם לא סיים עוד המחזיר רק אמר ברוך אתה ה', נכון יותר לסיים למדני חוקיק כדי שלא יהיה הזכרת השם לבטלה, ויאמר יעלה ויבוא ואחר כך יאמר עוד פעם ותחזינה. (מ"ב סק"ה).

נזכר קודם מודים
ו. אם נזכר שלא אמר יעלה ויבוא קודם שהתחיל מודים, אף שכבר סיים ברכת ותחזינה אומר במקום שנזכר, ואחר כך יאמר מודים. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ה).

נזכר אחר מודים
ז. אם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה, כי שלש אחרונות חשובות כאחת. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ו).

נזכר בתחנונים בסוף התפילה
ח. לא נזכר עד שהשלים תפלתו, שסיים ברכת שים שלום ואמר יהיו לרצון שהוא מכלל התפילה חוזר לראש. ואם רגיל לומר תחנונים אחר תפלתו קודם שיעקור רגליו, ובין אם אומרם קודם יהיו לרצון או אחר כך כל שעוסק בתחנונים או עוד צריך לומר תחנונים אינו סילוק תפילה וחוזר לרצה. ואם סיים לומר אף אם עדיין לא עקר רגליו כמי שעקר וחוזר לראש התפילה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ז-ט).

ספק אם הזכיר
ט. ספק אם הזכיר או לא לרמ"א אינו צריך לחזור, כיון שאין עוברים שלשים יום שאין מזכירים בו יעלה ויבוא אין זו חזקה שלימה שבדאי לא הזכיר. ולרוב האחרונים וכן להלכה אף בספק חוזר, כי מהסתם התפלל כמו שרגיל בכל יום בלא יעלה ויבוא. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"י).

היה בדעתו לומר
י. אם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר מעין המאורע בתפילה ואחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם זכר בתפילה או לא אין צריך לחזור. אבל אם נתעורר לו הספק מיד אחר התפילה יש לו לחזור. (מ"ב סק"י).

שליח ציבור ששכח
יא. שליח ציבור ששכח בשחרית אינו חוזר משום טורח הציבור, ויש לו לסמוך על תפילת מוסף שיתפלל ושם נזכר קדושת היום. (מ"ב סק"יא).

סעיף ב

קריאת הלל

יב. קורים הלל בדילוג, בין יחיד בין ציבור. וכל ההלל אין לקרא כי כתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש החג, ודורשים המקודש לחג טעון שירה, ושארין מקודש לחג אין טעון שירה, אלא שנהגו אבותינו לקרותו, וכדי שיהא היכר שאינו מהדין מדלגים בו. והמנהג הפשוט שמדלגים מן לא לנו עד ה' זכרנו, ומן אהבתי כי ישמע עד מה אשיב. ויש מדלגים דילוג אחר. ובאליה רבה נתן טעם למנהגו. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ק יב).

יש מחלקים בברכה בין ציבור ליחיד
יג. יש אומרים שהציבור מברכים עליו בתחילה לקרא את ההלל, ואם בירך לגמור אינו צריך לחזור בדיעבד, שלשון גומר אינו דוקא אלא על מי שגומר כי לפעמים בלשון חכמים גומר הוא קורא. ולבסוף יהללך. והיחיד אינו מברך עליו. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ק יג).

מנהג ארץ ישראל ומנהג אשכנז
יד. ויש אומרים שאף הציבור אין מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף וכדעת הרמב"ם, וכן נוהגים בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה. שעיקר הלל בראש חודש אינו אלא מנהג ולא מהדין, ועל מנהג אין מברכים. ויש אומרים שגם יחיד מברך עליו וכן נוהגים במדינות אלו. ואף שאינו רק מנהג מצינו הרבה דברים שאינם רק מנהג ומברכים עליהם. ומכל מקום יזהר אדם לקרות בציבור כדי לברך עליו עם הציבור, לצאת דעת הפוסקים שביחיד אין מברכים. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ק יד-טז).

להצטרף לציבור
טו. אם בא לבית הכנסת סמוך להלל יקרא הלל בתחילה עם הציבור ואחר כך יתפלל. ואם הוא באמצע פסוקי דזמרה יפסיק כדי לקרות הלל עם הציבור, ואין זה הפסק שלא גרע ממזמורים שמוסיפים בשבת. מיהו לא יברך על ההלל לא בתחילה ולא בסוף, ויוצא בברכת ברוך שאמר בתחילה וברכת ישתבח לבסוף, וכל זה בהלל של ראש חודש, אבל בימים שגומרים את ההלל שחייב בברכה לכל השיטות אין לו לומר הלל באמצע פסוקי דזמרה שלא יפסיד את הברכות. (מ"ב סק"ק טז).

יחיד יאמר לשנים ראשי פרקים
טז. יש אומרים שכיחיד קורא אומר לשנים שיאמרו עמו ראשי פרקים וזה כרבים, כגון כשאומר הודו יענו אחריו הודו, וכשאומר אנא יענו אחריו אנא. ונהגו כן בהודו ולא באנא, שבהודו זה שייך יותר שהרי אומר הודו ומשמע שלאחרים אומר. ואין חילוק בזה בין ראש חודש לימים שגומרים ההלל, שיאמר כן לשנים, רק בראש חדש שייך יותר כי בזה יוצא גם כן קצת דעת הפוסקים שצריך ציבור לברכת הלל, וכל זה לכתחילה ואם אין מצויים שנים לפניו אין לו לחזור אחריהם. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ק יז-יח).

סעיף ג

כפל הפסוקים

יז. בענין הפסוקים שכופלים בו, ובמקומותינו המנהג לכפול מאודך עד סוף הלל. וכן בפסוקים ששליח ציבור אומר והקהל עונים אחריו, כל מקום כפי מנהגו. ששליח

ציבור אומר הודו לה' והקהל עונים אחריו הודו. והוא **אומר יאמר נא וגו' והקהל עונים אחריו הודו וגו'.** וכן ביאמרו נא בית אהרן ויאמרו נא יראי ה'. וכתבו האחרונים שאף שאמירת יאמר נא ישראל וגו' יאמרו נא בית אהרן וגו' יאמרו נא יראי ה' וגו' יכולים הציבור לצאת בשמיעה מהשליח ציבור כי שומע כעונה, אבל **טוב יותר שיאמרו בעצמם בנחת** שלפעמים אינו מכוין, וכן נוהגים כהיום. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק יט-כ).

סעיף ד

להפסיק בהלל

יח. לענין הפסקה **באמצע הפרק** שואל בשלום אדם שצריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם, וכמבואר לעיל בסימן סו ותלמד לכאן. אבל בענין אחר לא יפסיק ואפילו בין הפרקים. ודוקא **בראש חודש ופסח** שאין גומרים הלל אבל **כשגומרים אותו** לענין הפסקה דינו כמו בקריאת שמע, ולקמן סימן תפח מבואר דיני הפסקה. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק כא-כג).

סעיף ה

שהה כדי לגמור כולה

יט. אם הפסיק בו ושהה אפילו מחמת **אונס** כגון שהיה המקום אינו נקי, ואפילו שהה כדי לגמור כולה, אינו צריך לחזור לראש. ואף **כשגומרים הלל**, ואף לפסק הרמ"א בסימן סה בקריאת שמע שבשהה מחמת אונס צריך לחזור לראש, שונה **הלל שכל עיקרו אינו אלא מדרבנן** אף כשגומרים אותו ולכן לא החמירו בו, ויש מחמירים, וטוב לחזור ולקרותו בלא ברכה. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק כד-כה).

סעיף ו

למפרע

כ. הקורא הלל למפרע לא יצא, ולמדו מהפסוק ממזרח

שמש עד מבואו מהלל שם ה', מה השמש הולכת כסדר ממזרח למערב כן ההילול צריך להיות כסדר דוקא ולא למפרע. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק כו).

למפרע בפסוקים או גם בפרשיות

כא. למפרע היינו בסדר הפסוקים, אבל הקדים **פרשה לחבירתה** אף שאינו רשאי יצא, וכמו בקריאת שמע. אבל כמה אחרונים מחמירים בהלל אף בפרשיות כיון שסמוכים זה לזה בתהלים, ולכן נכון להחמיר בזה ולחזור ולקרות, אך **יש לעיין אם יחזור ויברך**, ואף בקריאת הפסוקים למפרע גם אינו ברור לגבי ראש חודש אם יחזור ויברך. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק כז).

דילג פסוק

כב. טעה שדילג פסוק אחד, יחזור למקום שטעה בו, **ולא יאמרו במקום שנזכר** שזה קורא למפרע אלא יתחיל מאותו פסוק ויאמר על הסדר עד הסוף, ואם **אינו יודע באיזה מקום טעה** יחזור לראש הפרשה שנפל לו הספק. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק כז).

סעיף ז

הלל מעומד

יח. מצות קריאת הלל מעומד, לפי שהלל עדות ושבחו של מקום ונפלאותיו ונסים שעשה לנו, **ומצות עדות באמירה**, וכן כתוב בהלל הללו עבדי ה' שעומדים וכו', ומיהו **בליל פסח** מתוך שחולקים אותו שאין קורים אותו כולו כאחת לא מטריחים אותו לעמוד בכל פעם, ועוד שדרך לילי פסחים הוא דרך הסיבה וחירות. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק כח).

קרא מיושב

יט. **בדיעבד** אם קרא מיושב אפילו בימים שגומרים הלל יצא. (מ"ב ס"ק כח).

סימן תכג

סדר קריאת התורה בראש חודש

ישתייר בפרשה רק שני פסוקים, וקיימא לן **שאין משיירים בפרשה שני פסוקים לפני סוף הפרשה**, כלעיל סימן קלה. ואין לומר שלא יקראו בפרשה זו רק כהן ולוי, ושלישי ורביעי יקראו בפרשת שבת וראש חודש, כי בפרשת שבת אין רק שני פסוקים ויהא צריך לסיים לשלישי באיזה פסוקים בפרשת ראש חודש **ואין פוחתים בפרשה פחות משלשה פסוקים** ולא ישתייר בפרשת ראש חודש לפני רביעי רק שני פסוקים לפי שכולה חמשה פסוקים, ולכן חוזרים וקורים פסוקים. (מ"ב ס"ק ב).

לסיים לשלישי עד וביום השבת

ה. לב"ח ופר"ח יותר טוב לסיים לשלישי עד וביום השבת, **והרביעי יקרא וביום השבת עד סוף הקריאה**. אך מפמ"ג משמע שעדיף לעשות כמנהגנו. (מ"ב ס"ק ג).

סדר הקריאה לגר"א

ו. לדעת הגר"א סדר הקריאה בראש חודש, כהן קורא שלשה פסוקים, והלוי חמשה עד סוף הפרשה, **והשלישי חוזרה וקורא שלשה פסוקים אחרונים בפרשה שקראו** וקורא וביום השבת עד פרשת ראש חודש, והרביעי קורא בפרשת ראש חודש. (מ"ב ס"ק ג).

סעיף א

קדיש תתקבל

א. אומר קדיש תתקבל, כי כלל הוא שכל יום שיש בו מוסף אומרים **קדיש תתקבל אחר הלל** שהוא סיום תפלת שחרית. (שו"ע ס"א, מ"ב ס"ק יא).

מנין הקרואים

ב. מוציאים ספר תורה וקורים **בו ארבעה**, אין פוחתים מהם ואין מוסיפים עליהם, ואין מפטירים בנביא. (שו"ע ס"א).

סעיף ב

פסוקי הקריאה

ג. קורא **הכהן** שלשה פסוקים שהם וידבר, צו, ואמרת. **ולוי** חוזר וקורא ואמרת, וקורא את הכבש אחד, ועשירית האיפה. **וישראל** קורא עלת תמיד עד ובראשי חדשיכם. **ורביעי** קורא ובראשי חדשיכם עד הסוף. (שו"ע ס"ב).

הטעם שלוי חוזר וקורא

ד. הטעם שלוי חוזר וקורא כי אין בפרשה רק שמונה פסוקים, ואם יקרא הלוי כדרכו שלשה פסוקים לא

סעיף ג

קדישים אחר קריאה ואשרי ובא לציון

ז. אומר קדיש היינו חצי קדיש שאומרים על הבימה על הספר תורה, ואחר כך אשרי ובא לציון וחצי קדיש בשביל הפסוקים של אשרי ובא לציון. ואין אומרים יענך ה' ביום צרה. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ד).

זמן חזרת הס"ת להיכל

ח. מחזיר ספר תורה למקומו. ובמקומינו המנהג שמחזירים הספר תורה להיכל מיד אחר קריאה כמו שכתב רמ"א בסימן כה. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ה).

שינויי נוסחאות בתפלת מוסף

ט. עומדים להתפלל תפלת מוסף, ויש שינויי נוסחאות יש גורסים זכרון לכולם היו, ויש גורסים יהיו, ויש אומרים זכרון לכולנו יהיה, ואין לשנות שום מנהג. צריך לומר מנחתם ונסכיהם, ודלא כאומר שאין לומר ונסכיהם. יש שכתבו שצריך לומר את מוסף, ויש שכתבו לומר ואת מוסף. יש אומרים ולכפרת פשע, ויש שאין אומרים רק בשנת העיבור, ואף בשנת העיבור יש שאינם אומרים רק עד כלות חודש העיבור עד אחר חודש אדר. וכל אחד יעשה כמנהג המקום. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ו).

שמונה עשרה במקום מוסף

י. אם התפלל תפלת שמונה עשרה במקום מוסף לא יצא, אף אם הזכיר יעלה ויבוא, וצריך לחזור ולהתפלל. והטעם שצריך להזכיר קרבנות המוספים. ואם אמר

סימן תכד

דין הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון

ראש חודש שהרי עשאו חול בתפלתו. (מ"ב סק"ב).

הציבור התפללו ולא הוא

ה. אם הוא לא התפלל אף שהציבור כבר התפללו אינו נמשך אחריהם ומזכיר ראש חודש בברכת המזון. והוא שכבר התחיל לאכול מקודם, אבל אם התחיל לאכול אחר שהתפללו הקהל מעריב אף שהתפללו מבעוד יום אינו מזכיר של ראש חודש בברכת המזון. והוא שהתפלל מנחה, אבל אם עוד לא התפלל מנחה, אף שהתחיל אחר שהתפללו הקהל מעריב מזכיר של ראש חודש בברכת המזון, שאינו נמשך אחר הקהל, כי על כרחך אצלו ראש חודש, שהרי צריך להתפלל מנחה, ולהזכיר ראש חודש בתפלת מנחה. (מ"ב סק"ב).

התפללו הקהל מעריב בערב ר"ח מבעוד יום

ו. אם הקהל התפללו בערב ראש חודש מעריב מבעוד יום והתחיל לאכול אחר מעריב אף שהוא לא התפלל מעריב, מזכיר של ראש חודש. ואם הוא לא התפלל עדיין מנחה אינו מזכיר של ראש חודש, כי עתיד להתפלל מנחה של חול. (מ"ב סק"ב).

סימן תכה

דיני ראש חודש שחל בשבת

שבע ואומר יעלה ויבוא בעבודה, ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבוא, שהרי כבר הזכיר שבת בברכה רביעית. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סעיף א

יעלה ויבוא בשבת

א. ראש חודש שחל בשבת, ערבית שחרית ומנחה מתפלל

קריאת התורה

ב. מוציאים שני ספרים, וקורים **בראשון שבעה** בסדר היום, שלכתחילה אין מפטיר עולה למניין שבעה, **ובשני קורא מפטיר וביום השבת ובראשי חדשיכם** עד סוף הפרשה. ומניחים ספר שני אצל ראשון ואומר חצי קדיש על שניהם. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב-ג).

הפטרת שבת ר"ח

ג. מפטירים השמים כסאי, ששם נזכר מעין ראש חודש. ואם שכח וקרא **בהפטרת השבוע** קורא אחריה השמים כסאי, ואם נזכר **אחר שברך ברכות האחרונות** קורא אותה בלי ברכה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד).

הפטרת שבת ר"ח אלול

ד. בראש חודש אלול שחל להיות בשבת מפטירים **עניי סערה**. מפני שאין לדלג שבע דנחמתא. ויש אומרים **השמים כסאי**, שבהפטרה זו יש בה גם זכרון ראש חודש ונחמות ירושלים, וכן נוהגים במדינות אלו. ואף על פי כן אין לדלג אחת משבעה דנחמתא, ולכן כשיפטירו **בפרשת כי תצא רני עקרה יסיימו גם בעניי סערה** הכתובה אחריה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ה-ז).

הפטרת שבת ר"ח אב

ה. ראש חודש אב שחל בשבת מפטירים **שמעו**, ויש מפטירים **השמים כסאי**, וכן עיקר במקום שאין מנהג, ובביאור הגר"א דחה דעה זו ופסק שמפטירים **שמעו**. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ח).

סעיף ב

ר"ח בראשון בשבת

ו. ראש חודש שחל להיות באחד בשבת מפטרים בשבת שלפניו ויאמר לו יהונתן **מחר חודש**, ואין דוחים עניה סערה, ולא שמעו. ואגב שיטפא הזכיר זאת כי לעולם **לא חל ראש חודש אב באחד בשבת**. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ט).

ר"ח בשבת וראשון

סימן תכו

ברכת הלבנה וזמנה

קטן

ד. קטן **משהגיע לחינוך** מחנכים לו בה, וזה לרבינו תם בסימן ע', אבל לא לרש"י שם, ואפשר שכונתו גם כן שטוב לנהוג כן לכתחילה, וכמו שפסק בשולחן ערוך לענין קריאת שמע. (מ"ב סק"א).

נתכסה הלבנה בעבים

ה. אם נתכסה הלבנה בעבים, אם **העב דק** וקלוש שנראית הלבנה ממנו ונהנה בה מברך, ואם **הענן עב** אינו מברך. ואם **התחיל לברך ואחר כך נתכסה בעבים** גומר הברכה, אם לא שמשער שתתכסה הלבנה **באמצע ברכתו** שאז לא יתחיל ברכתו. (מ"ב סק"ג).

מסך מבדיל

ו. אם יש מסך מבדיל בינו לבין הלבנה, הרי זה כעבים שאם המסך **דק וקלוש** שעובר ממנו אור הלבנה עד שהוא נהנה ממנה ויכול להכיר הדברים שניכרים לאור הלבנה יכול לברך עליו, ואם המסך **גס** ואין נהנה מאור הלבנה אין לברך שזה ברכה לבטלה. (מ"ב סק"ג).

סעיף א

קידוש לבנה בלילה

א. הרואה לבנה **בחידושה** מברך אשר במאמרו ברא שחקים. ואין לקדש החודש אלא בלילה, בעת שניכרת זריחת הלבנה ניכרת על גבי קרקע **ונהנים מאורה, להוציא בין השמשות** שהלבנה נראית קצת ועדיין הוא יום. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב-ג).

נשים

ב. נשים **פטורות** מלקדש הלבנה שזה מצות עשה שהזמן גרמא, ואף שכל מצות עשה שהזמן גרמא נוהגות הנשים שמקיימות ומברכות, אך מצוה זו אין צריכים לקיימה כי הם **גרמו פגם הלבנה**. (מ"ב סק"א).

סומא

ג. **סומא** חייב בקידוש הלבנה כי ברכה זו נתקנה על **חידוש העולם**, וגם הוא **נהנה על ידי שאחרים רואים** ומוליכים אותו על הדרך, ודומה ליוצר המאורות. (מ"ב סק"א).

סעיף ב

קידוש לבנה במוצאי שבת

ז. מצוה מן המובחר שאין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת או מוצאי יום טוב, כשהוא מבושם ובגדיו נאים. ולרמ"א רק אם ליל מוצאי שבת הוא קודם י' בחודש, ממתינים עד מוצאי שבת, אבל אם ליל מוצאי שבת הוא ליל י"א אין להמתין, שמא תתכסה בעבים אז וגם ארבע לילות שאחר כך, ויעבור הזמן, ולפי מה שכתב בסעיף ג' בהגה צריך לחשוב אם ישארו עוד חמשה לילות עד חצי כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים ממולד. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה-ו).

בגדים נאים

ח. כשמקדשים אותה בחול יש ללבוש בגדים נאים, ועכשיו אין נוהגים לדקדק בזה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ז).

סימן להצלחה

ט. כתב בספר מגיד מישרים סימן זה יהא בידך, בחודש שתברכו ברכת הלבנה במוצאי שבת תמצאו הצלחה, וכשתתכסה ותתעלם ולא יוכלו לברך, אותו החודש לא יהא מוצלח, חס ושלום. (מ"ב סק"ד).

קודם תשעה באב ויום הכיפורים

י. אין מקדשים הלבנה קודם תשעה באב, ששרויים באבלות. ולא קודם יום הכיפורים שגם כן מאוימים מכח הדין ואין שרויים בשמחה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ח-ט).

מוצאי יום כיפור ומוצאי תשעה באב

יא. במוצאי יום הכיפורים מקדשים אותה שאז שורים בשמחה. אבל לא במוצאי תשעה באב שאין שרויים בשמחה, ויברכו בימים שאחריה. ואם תשעה באב חל ביום חמישי יש לו להמתין עד מוצאי שבת שהוא י"ב לחודש. (מ"ב סק"א).

במוצאי תעניות

יב. לא יקדש בשאר מוצאי תעניות, כגון אם לא קידש בחודש טבת עד התענית אין לו לקדש אחר התענית, אלא ימתין עד הלילה שלאחריה שהוא י"ב לחודש. ואם אירע זה בחודש אדר שלא קדשו עד תענית אסתר, יש לקדש אחר התענית כיון שהשעה עוברת. (מ"ב סק"א).

במוצאי תעניות אחר טעמה

יג. כל זה לרמ"א, אבל דעת האחרונים שמקדשים אף במוצאי תשעה באב וכל שכן שאר תעניות, רק צריך לטעום קודם. ובמוצאי תשעה באב יזהר שלא לקדש בלי מנעלים. ובמוצאי יום כיפור מתוך שמחים שיצאו בדימוס מקדשים אף קודם שיטעמו. (מ"ב סק"א).

אבל

יד. אבל, אם ישלים אבלותו קודם עשירי בחודש ימתין ויקדש בליל עשירי, אבל אם כלה אבלותו בעשירי בחודש לא ימתין עד ליל אחד עשר, ומוטב שיקדש בימי הלבנה בתוך ימי אבלותו. ולשער אפרים אם יש שהות לקדש אחר כלות ימי אבלותו ימתין, אך אם כשימתין יעבור הזמן יכול לקדש בתוך ימי אבלותו, ויכול לצאת לחוץ לקדש. (מ"ב סק"א).

בליל שבת או יו"ט

טו. אין מקדשים אותה במוצאי שבת שחל בו יום טוב. וכל שכן שאין מקדשים בליל שבת, והרבה טעמים נאמרו בזה על פי קבלה. ואם לא קידשו עד שבת ויום טוב ויעבור הזמן בודאי מותר לקדש גם בשבת ויום טוב ואפילו ביחיד. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ב).

עד מתי תולה בה עיניו

טז. תולה עיניו ומיישר רגליו, ומברך מעומד, ולשויורי כנסת הגדולה משמע שתולה שעד כל גמר הסדר תולה עיניו, וכן נוהגים העולם. אך שמע מחרדים שהחמיר מאד מלהסתכל בלבנה, רק עד שיסיים הברכה. ולמג"א בשם שלי"ה החמיר יותר שאף בשעת הברכה אין לו להסתכל יותר אלא רואה אותה פעם אחת כשירצה לברך ואחר כך לא יסתכל בה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ג).

רוקד כנגדה

יז. אומר שלש פעמים סימן טוב תהיה לכל ישראל, ברוך יוצרך וכו'. ורוקד שלש פעמים כנגדה ואומר כשם שאני רוקד. ויזהר מאד שלא יכרע ברכיו לרוקד שלא יהא נראה ככורע ללבנה, אלא יסמוך על אצבעות רגליו וירקוד. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד).

פסוק תפול עליהם

יח. אומר תפול עליהם וגו' ולמפרע כאבן ידמו וכו' שלש פעמים. ויש אומרים כל הפסוק עד קניית ואחר כך למפרע. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ט).

שלום עליך

יט. אומר לחבירו שלש פעמים שלום עליך, ומשיב הוא כשואל. מפני שאמר תחילה תיפול וכו', אומר לחבירו שלום עליך. במג"א הזכיר עוד על כמה פסוקים שיש קבלה לאמרם, ולא העתקנום שכבר כתובים הם בסדר קידוש לבנה ונהגו הכל לאמרם. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ז).

דוד מלך ישראל

כ. נוהגים לומר דוד מלך ישראל חי וקים, שמלכותו נמשל ללבנה ועתיד להתחדש כמותה, וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקדוש ברוך הוא, דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה, שנאמר שמש ומגן ה', ולכן עושים שמחות וריקודים בקידוש החודש דוגמת שמחת נישואין. (שו"ע ס"ב).

סעיף ג

עד מתי זמנה

כא. עד אימתי מברכים עליה, עד ט"ז משעת המולד, ומונים ט"ו יום מעת לעת, ואם כן כשהיה המולד באמצע יום ראשון מותר לקדש בליל יום שני שעדיין אין ט"ו מעת לעת. ולא ט"ז בכלל, שכיון שעבר ט"ו יום הולכת הלוח וחסור ואין כאן חידוש. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"י-יח).

חצי מחודש לבנה

כב. לרמ"א אין לקדש אלא עד חצי כ"ט יום וי"ב שעות ותשצ"ג חלקי שעה מהמולד, שזה חודש הלבנה. ואם חל המולד במוצאי שבת שתיים או שלש שעות בלילה אסור לקדשה בעוד שני שבועות בתחילת ליל שני לרמ"א, אף שלא נמלאו עדיין ט"ו יום שלמים. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"יט).

סעיף ד

ממתי זמנה

כג. אין מברכים עליה עד שיעברו עליה **שבעה ימים**. ולרוב האחרונים **לאחר שלשה ימים** מעת לעת מהמולד שנהנים כבר מאורה יש לברך עליה ואין להחמיץ המצוה. אך אם השלישי לחודש הוא באחד מימי השבוע **נכון להמתין עד מוצאי שבת הבאה**. וכמה אחרונים והגר"א מקילים אף באופן זה **שאין להשהות המצוה בכל אופן**, והנוהג כן יש לו על מי לסמוך, ובפרט בימי החורף והגשם בודאי הזריז לקדש הרי זה משובח. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק כ).

סימן תכז

כשראש חודש שני ימים האין כותבים בשטרות

לחודש. שממנו מתחילים למנות ימי החודש הבא כי הוא עיקר הקביעות, והיום שלשים הוא רק השלמה לחודש העבר. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

שנה מעוברת

ג. כשמעברים השנה כותבים באדר הראשון אדר סתם, ובשני אדר השני. וכן כשמרכים החודש בבית הכנסת. ומסקנת האחרונים שנכון לפרש בשניהם באדר ראשון יכתוב אדר ראשון, ובשני אדר השני. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג).

סימן תכח

סדר קביעת המועדים וקריאת הפרשיות

הסימן על יום שני של ר"ח

ד. כל הימים שחשבו אם הראש חודש שני ימים כי החודש העבר היה מלא, אז הסימן על יום שני של ראש חודש, שממנו מתחיל למנות **מנין ימי החודש**. (מ"ב סק"ג).

סעיף ג

קביעות המועדים

ה. סימן לקביעת המועדים, **א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"ף**. פירושו **ביום א' של פסח** יהיה לעולם תשעה באב, וסימן על מצות ומרורים יאכלוהו. **ביום שני** בו שבועות. וביום **שלישי** בו ראש השנה. **ביום רביעי** בו קריאת התורה שהוא שמחת תורה. והיינו **לבני חוץ לארץ** שעושים שמיני עצרת שני ימים וחל שמחת תורה ביום כ"ג לחודש תשרי. **ביום חמישי** בו צום כיפור. **ביום שישי** בו פורים שעבר. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ה).

סעיף ד

קריאת התורה קודם ימים טובים

ו. לעולם **קורים צו את אהרן קודם פסח** בשנה פשוטה, **ומצורע** במעוברת, חוץ מבה"ח וה"ש מעוברת שקורים **אחרי מות קודם פסח**. והיינו סימן הה"א מורה שראש השנה חל ביום ה', וחיי"ת מורה שהשנה חסירה שחשון וכסליו שניהם חסרים, וה"ש היינו ה"א שראש השנה חל ביום ה' ושי"ן מורה ששנה שלימה שחשון וכסליו מלאים, והיינו כשחל ראש השנה ביום ה' והשנה מעוברת, בין אם אלו חדשים שלמים או חסרים קורים **נח** בר"ח חשון ונוסף שבת לקריאה וקורים פרשת אחרי קודם פסח. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"ו).

נצבים קודם ראש השנה

ז. לעולם קורים פרשת **במדבר סיני** קודם עצרת. תשעה

סעיף א

נוסח שלשים לחודש

א. כשראש חודש שני ימים כותבים בשטרות ביום הראשון, ביום ראש חודש שהוא יום שלשים לחודש העבר. ולב"ח ופמ"ג כותבים להיפך ביום שלשים לחודש פלוני שהוא יום ראש חודש פלוני. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

מנין החודש מיום השני

ב. המנין לחודש הוא מיום השני וכותבים בו באחד

סעיף א

ימים שאין קובעים בהם מועדים

א. אלו הימים שאין קובעים בהם המועדים, לא אד"ו **ראש השנה**, ולא גא"ו **יום הכיפורים**, ולא זב"ד **פורים**, ולא בד"ו **פסח**, ולא גה"ז **עצרת והושענה רבה**, לא ג' **חנוכה**, ולא אג"ו **צום אסתר**, ולא בד"ו **צום תמוז ואב**. (שו"ע ס"א).

קביעות פורים וחנוכה

ב. לעולם ביום שיהיה פורים יהיה **ל"ג בעומר**, וסימן פל"ג. וביום שיהיה **חנוכה יהיה עצרת** כשיהיו כסדרן או חסרים. וזה באמת אינו, כי חנוכה אפשר להיות ביום ה"ז ועצרת אי אפשר להיות, רק באמת טעות סופר וצריך לומר וביום **שיהיה עצרת יהיה חנוכה שאחריו**, וזהו דוקא כשהשנה כסדרה היינו חשון וכסליו אחד מלא ואחד חסר או שניהם חסרים, אבל **כששניהם מלאים** יבוא יום ראשון של חנוכה ביום שאחר עצרת, כגון אם יום ראשון של עצרת חל ביום ראשון יבוא חנוכה ביום שני. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

סעיף ב

קביעות ראשי חדשים

ג. אלו הימים שהוקבעו בהם ראשי חדשים ולא בזולתם, **ניסן** אגה"ז, **אייר** בגה"ז, **סיון** אגד"ו, **תמוז** אגה"ו, **אב** בדו"ז, **אלול** אבד"ו, **תשרי** בגה"ז, **מרחשון** גדו"א, וטעות וצריך לומר בדה"ז. ויש מיישבים שזה על יום ראשון של ר"ת, ודוחק שישנה משאר חדשים. **כסליו** א"ב ג"ד ה"ו, **טבת** אבגד"ו, **שבט** בגדה"ז, **אדר** זבד"ו, ובעיבור אדר **ראשון** בדה"ז **ושני** בדו"ז. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד).

באב קודם ואתחנן. אתם נצבים קודם ראש השנה. ולכן כשחל יום ראשון של ראש השנה ביום ב' או ג' שיש שתי שבתות בין ראש השנה לסוכות, צריכים לחלק נצבים וילך כדי שיקראו וילך בין ראש השנה לצום כיפור, והאזינו בין צום כיפור לסוכות, וסימן ב"ג המלך פת וילך, פירוש המלך הוא ראש השנה שאומרים המלך המשפט, כשחל ביום ב' או ג, פת וילך מלשון פתות אותה פתים שמחלקים נצבים וילך לשתיים. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"ז-ח).

וילך קודם ראש השנה

ח. כשחל יום ראשון של ראש השנה ביום ה' או ביום ז', אין בין ראש השנה לסוכות אלא שבת אחת שקורים בה האזינו, אז וילך עם נצבים קודם ראש השנה. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"ט).

סימנים לשנה פשוטה

ט. סימן לפשוטה פקדו ופסחו, פקדו לשון צו כלומר צו קורים סמוך לפסח. ולמעוברת סגרו ופסחו, סגרו לשון מצורע מסגר. מנו ועצרו, פירוש מנו במדבר שהוא מנין בני ישראל קודם עצרת. צומו וצלו, צומו היינו תשעה באב, וצלו היינו ואתחנן. קומו ותקעו, היינו נצבים קודם תקיעת שופר. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"י).

הפרדת פרשיות לבני ארץ ישראל

י. כשחל יום ראשון של פסח בשבת, שאז בני ארץ ישראל שעושים פסח רק שבעה ימים קורים בשבת שאחריו פרשת שמני, ואם כן ממילא יותר להם בשנה שבת אחת בלא סדרה, ועל כן יש מפרידים אפילו בשנה פשוטה תזריע ומצורע, ויש מפרידים בהר בחוקתי, ואם היא מעוברת מפרידים גם מטות מסעי. (מ"ב סק"י).

סעיף ה

פרשת האזינו- הזי"ו ל"ך

יא. פרשת האזינו מחלקים פרשיותיה כדרך שהיו מחלקים אותה במקדש, שהיו קורים אותה פעם אחת לששת ימי השבוע, שהיו מחלקים אותה לששה חלקים לששת ימי המעשה, וסימן הזי"ו לך, 'האזינו' 'זכור' 'ירכיבהו' 'וירא' 'לו חכמו' 'כי אשא אל שמים' עד סוף השירה, ושביעי מסוף השירה עד סוף הפרשה. ויש פוסקים שסוברים שתיבת ל"ך מרמז על 'לולי כעס' 'כי ידין', וכן נוהגים במדינתנו. (שו"ע ס"ה, מ"ב סק"י-ג).

דברי תוכחה אין מחלקים

יב. הטעם מפני שהם דברי תוכחה שיחזרו העם בתשובה. ואפילו יש חיובים לא יחלקו הפרשה יותר. ובמקום שמוסיפים בשבת רשאים להוסיף אחר הזי"ו ל"ך מויבא ולהלן. (מ"ב סק"י, יא, ד).

כשאר קורים כל הפרשה

יג. רק בשבת מחלקים כך הפרשה, אבל במנחה בשבת ובשני וחמישי אין לחוש. (שו"ע ס"ה).

סעיף ו

קללות שבתורת כהנים

יד. קללות שבתורת כהנים אין מפסיקים בהם, אלא אחד קורא את כולם, וסמכו על פסוק במשלי דכתיב מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, ואם היה זה הקורא

מפסיק והיו צריכים לקרות אחר היה נראה כאילו קץ בתוכחת השם יתברך. (שו"ע ס"ו, מ"ב סק"ט).

מתחיל קצת לפני הקללות ומסיים קצת אחריהם

טו. מתחילים בפסוקים שלפני הקללות ומסיים בפסוקים שלאחריהם, כי אמרו חז"ל שאמר הקדוש ברוך הוא אינו בדין שיהיו בני מברכוני על הצרות שלהם, אלא יקרא אחד הכל ויתחיל בדבר אחד ויסיים בדבר אחר, ויוכל לברך תחילה וסוף. ואין די להתחיל פסוק אחד קודם ופסוק אחד אחר כך, כיון שאין מתחילים בפרשה פחות משלשה פסוקים, ואין מסיימים סמוך לפרשה פחות משלשה פסוקים, לכן צריך להתחיל שלשה פסוקים קודם תוכחה ושלשה פסוקים אחר תוכחה, וזה בפרשת בחוקתי, ובפרשת תבוא די בפסוק אחד שמסתיים שם הפרשה. (שו"ע ס"ו, מ"ב סק"ט).

אם הרב עולה לשלישי בפרשת בחוקתי

טז. במקומות שנהגו שהרב אב בית דין יהיה שלישי אף בפרשת בחוקתי, ואם כן שוב לא ישאר להתחיל שלשה פסוקים קודם התוכחה, יש להתחיל עוד הפעם לקרות שלשה פסוקים למפרע, אך נכון הדבר שהרב ימחול על כבודו ויעלה לרביעי באותו שבת. (מ"ב סק"י).

לעלות לתוכחה

יז. מהרי"ל היה מקפיד על מי שעולה לתוכחה, שדוקא השמש ששוכרים אותו לזה אין קפידא. ואם קראוהו בודאי צריך לעלות, כי מי שקראוהו לעלות ואינו עולה גורם שיתקצרו ימיו, ולא יארע לו שום דבר כיון שעולה משום כבוד התורה, שומר מצוה לא ידע דבר רע. (מ"ב סק"י).

הקורא עולה

יח. בהרבה מקומות נהגו שהשליח ציבור הקורא בעצמו עולה, ונכון הוא. ואף אם הוא כהן יכול לקרות מתחילת פרשת בחוקתי עד אחר התוכחה, ומנין הקוראים ישלים משם והלאה, ובפרשת תבוא יצמצם שישתלם מנין הקוראים עד שם והוא יהיה אחרון. (מ"ב סק"י).

קללות שבמשנה תורה

יט. קללות שבמשנה תורה יכולים להפסיק בהם, שאינם חמורות כל כך שנאמרו רק בלשון יחיד ומשה מפי עצמו אמרו, שהרי כתיב ידבק ה' בך ישלח ה' בך, אף שהכל על ידי ציווי השם יתברך כנאמר בסוף הפרשה אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' עם כל זה בשעה שאמרם היה מפי עצמו, מה שאין כן בתורת כהנים הדברות נאמרו מפי הגבורה כי שכנה היתה מדברת מגורנו של משה, שהרי אמרו בלשון משלחו, ונתתי והפקדתי והשלחתי מי שהיכולת בידו לעשות כך. (שו"ע ס"ו, מ"ב סק"י).

אין קורים בשמו לעלות

כ. אף שמפסיקים בהם נהגו שלא להפסיק בהם, וכן נוהגים שלא לקרות אחד בשמו לעלות אלא קורים מי שירצה, כי שמא לא ירצה לעלות אותו שיקראוהו ויבוא לקוץ בתוכחות. (שו"ע ס"ו, מ"ב סק"י).

סעיף ז

שמונה פסוקים אחרונים

כא. שמונה פסוקים אחרונים שבתורה, מוימת שם משה עד הסוף, **אין מפסיקים בהם לחלקם לשני קרואים**, אלא יחיד קורא כולם. והטעם שיש בהם שינוי משאר ספר תורה, **שיהושע כתבם**, ואף לסובר שמשה כתבם בדמיון הועיל שיש בהם **שינוי שנכתבו בדמיון** נשתנו שלא לחלקם כשאר ספר תורה. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק כ-כא).

מ"ב מסעות

כב. כתב בספר צרור המור **מ"ב מסעות שבפרשת אלה מסעי** אין להפסיק בהם, שהם כנגד שם מ"ב. (מ"ב ס"ק כא).

סעיף ח

שלש של פורענות ושבעה של נחמה

כג. משבעה עשר בתמוז ואילך מפטירים תלת דפרענותא, שבע דנחמתא תרתי דתיובתא. **תלת דפרענותא** דברי ירמיהו, שמעו דבר ה' חזון ישעיהו. ואם טעה והפטיר בשבת ראשון בפרשה דיומא, יפטיר בשבת הבאה דברי ירמיהו וגם שמעו מפני שהם סמוכות זו לזו. **שבע דנחמתא** נחמו, ותאמר ציון, עניה סערה, אנכי, רני עקרה, קומי אורי, שוש אשיש. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק כב).

שנים של תשובה

כד. תרתי דתיובתא, ביום צום גדליה במנחה מפטירים **דרשו**. ובשבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים מפטירים לעולם **שובה**. ולפי שבהושע סיום הפטירה זו ופושעים יכשלו בה, ואין מסיימים בזה, לכך מוסיפים בו פסוקים. יש שכתבו **פסוקי מיכה מי קל כמוך וגוי**. ויש שכתבו **פסוקי יואל תקעו שופר וגוי**. ובאליה רבה כתב שבפראג נהגו להוסיף פסוקי מיכה וגם פסוקי יואל. ובדגול מרובה הכריע שכשקורים **וילך בשבת תשובה** יסיים בפסוקי מיכה שהוא מעין פרשת וילך שכתוב וחרה אפי ובמיכה כתיב לא החזיק לעד אפו. וכשקורים **האזינו בשבת שובה** יסיים בפסוקי יואל שהוא מעין הפרשה דכתיב יערוף כמטר לקחי וכו' כשעירים וגוי' וכרביבים עלי עשב. וביואל כתיב ויורד לכם גשם מורה. **והכל לפי המנהג**. (שו"ע ס"ח מ"ב ס"ק כג).

שבת בין יום הכיפורים לסוכות

כה. כשראש השנה בב"ג שיש שבת בין יום הכיפורים לסוכות וקורים בו **האזינו מפטירין בו וידבר דוד**. ויש אומרים כשראש השנה בב"ג שוילך בין ראש השנה ליום הכיפורים מפטירים בו **דרשו**, משום דכתיב דרשו ה' בהמצאו ואמרו חז"ל זהו בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים. ובשבת שבין יום הכיפורים לסוכות שקורים **האזינו מפטירים שובה**, שיפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין ובין לאחר גזר דין. והמנהג כסברא הראשונה. (שו"ע ס"ח מ"ב ס"ק כד-כה).

הפטרת וישלח

כו. מה שכתוב בחומשים הפטרת וישלח ויברח **יעקב** הוא טעות, אלא **בויצא** מפטירים מן ויברח עד סוף הושע, ואחר כך פסוקים מיואל ואכלתם אכול וגוי' וידעתם וגוי' והוא מטעם שצריך לסיים בדבר טוב, ובהושע נסתים ופושעים יכשלו בהם. ובוישלח מפטירים מן **ועמי תלואים** וגם מקצת **ויברח יעקב עד ומושיע אין בלתי**. ועל פי הגר"א נוהגים להפטיר בוישלח **חזון עובדיה**. (מ"ב ס"ק כב).

הפטרה כשקורים שני פרשיות

כז. כשקורים שתי פרשיות מפטירים **באחרונה**, חוץ **מאחרי מות וקדושים** שמפטירים הלוא כני כושיים שהיא הפטרת **אחרי**. כי ההפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבת ירושלים, מה שאין כן כשהם נפרדות שכבר קראו הלא כבני כושיים בפרשת אחרי בהכרח להפטיר בפרשת קדושים **התשפוט**. והלבוש חולק על רמ"א שגם כשהיא כפולה קוראים הפטרה אחרונה היינו של פרשת קדושים, אבל הב"ח ועוד כתבו שנתפשט המנהג בכל הקהילות כרמ"א, וכן אם **שבת אחרי היה ערב ראש חודש** ומפטירים מחר חודש, שמפטירים בפרשת קדושים הלוא כבני כושיים. (שו"ע ס"ח מ"ב ס"ק כו).

הפטרה בחתונה

כח. נוהגים להפטיר בחתונה **שוש אשיש**, ואין דוחים מפניה שום הפטרה הנזכרת כאן, ולא של **ארבע פרשיות**, ולא של **ראש חודש או מחר חודש או חנוכה או שירה**. אבל שאר הפטרות דוחין מפניה. וכבר נתבאר שאין מדלגים מנביא לנביא. (שו"ע ס"ח).

הלכות פסח

סימן תכט

וביעור חמץ, שאם אין עושים כהלכותיהם קודם פסח אין להם תקנה בפסח, אבל **בשאר יום טוב** די באיזה ימים קודם. (מ"ב סק"א).

דרישה ביום טוב עצמו

ג. ביום טוב עצמו לכל השיטות צריך **בכל יום טוב** לשאול ולדרוש בהלכותיהם, וכדאיתא במגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו **שואלים ודורשים בענינו של יום**, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, והלכות חג בחג. (מ"ב סק"א).

דרשת שבת הגדול ושבת שובה

ד. נוהגים עכשיו לדרוש **בשבת הגדול** כשאין ערב פסח חל

סעיף א

הזמן ששואלים בהלכות הפסח

א. שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח **שלשים יום**. ומתחילים **מיום הפורים** עצמו. שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהירן על כל הלכות פסח שני. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א-ב).

הזמן ששואלים בשאר יום טוב

ב. בשאר **ימים טובים** גם כן דורשים קודם להם שלשים יום בהלכותיהם. ולגר"א **בעצרת** די מא' סיון. ויש אומרים שהחויב שלשים יום הוא **רק בפסח** שיש הלכות רבות, כגון טחינת חיטים ואפיית המצות והגעלת כלים

בו, שאז צריך להקדים בשבת הקודם, ובשבת שובה. והעיקר להורות לעם דרכי השם ללמד המעשה אשר יעשו, היינו דיני הגעלה וביעור חמץ ואפיית מצה ושאר הלכות הפסח, וכן בשבת שובה לדרוש לפנייהם הלכות יום הכיפורים וחג הסוכות, לבד מה שדורש מענין התשובה, אבל אם יהי הדרשה רק בפלפול או דרוש בעלמא אין יוצאים ידי חובתם. (מ"ב סק"ב).

לעסוק בעצמו חוץ מהדרשה

ה. מצוה על כל אחד לעסוק בהלכות פסח שלשים יום קודם וכן בחג עצמו, חוץ מהדרשה. (מ"ב סק"ב).

לחלק חיטים או קמח

ו. מנהג קדום מזמן הגמרא לקנות חטים לחלקם לעניים לצורך פסח. והובא בירושלמי פרק ראשון דבבא בתרא. ובמדינותינו המנהג לחלק להם קמח, שעל ידי זה קרוב הנאתם יותר. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג-ד).

שיעור הנתניה לעני

ז. שיעור הנתניה כל אחד כפי צרכו לכל ימי הפסח, ופשוט שאם הוא עני גדול ואין לו במה לאפות המצה צריך ליתן לו גם דמי האפיה שהוא בכלל די מחסורו אשר יחסר לו. (מ"ב סק"ד).

כפיית בני העיר וממתי הוא מבני העיר

ח. יכולים בני העיר לכפות זה לזה לענין זה. וכל מי שדר בעיר י"ב חודש צריך ליתן לזה. ואפילו תלמיד חכם הפטור ממס. ואם אנו רואים שנכנס על דעת להשתקע שם לאלתר חייב. וכן העני אם הוא דר י"ב חודש חייבים ליתן לו כשאר עניי העיר. ואם דעתו להשתקע לאתר חייבים ליתן לו. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג-ו).

המנהג שתלוי בשלשים יום

ט. בזמנינו נוהגים בכל הצדקות בין לענין בעלי הבתים ובין לענין העניים, שהוא כבני העיר בדר שלשים יום. ואפילו עני שאין דר פה שלשים יום, אף שאין מחויבים ליתן לו קמח לכל ימי הפסח בבת אחת, מכל מקום חייבים ליתן לו מצה בפסח כדרך שחייבים ליתן לו פת כל ימות השנה, מזון שתי סעודות לכל יום ויום מימות החול שהוא בעיר, ובשבת מזון שלש סעודות. (מ"ב סק"ה).

שיעור חיוב הנתניה

י. שיעור הנתניה צריך להעריך על כל אחד לפי ממונו. ואלה המשתמטים עצמם מליתן קמח עניים יש בידם עוון. וידוע שעניי עניים נשואות לזה וכשישאר בדוחק וברעבון והוא יעלים עין בזה, ידוע מאמר הגמרא בסנהדרין לה כל תענית וכו' עיי"ש ברש"י והוא כעין זה. (מ"ב סק"ו).

סעיף ב

חודש ניסן כולו קודש

יא. אין נופלים על פניהם בכל חודש ניסן. מפני ששנים עשר נשיאים הקריבו בשנים עשר ימים, וכל ימי הקרבן היה יום טוב שלו. וערב פסח וימי הפסח עצמו ואסרו חג,

ויצא רוב החודש בקדושה לפיכך עושים כולו קודש. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ז).

פרשת הנשיאים

יב. טוב לקרות בניסן בכל יום הנשיא שלו, וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה. (מ"ב סק"ח).

צדקתך וצידוק הדין

יג. אין אומרים בו צדקתך בשבת במנחה, ואין אומרים יהיה רצון שאחר קריאת התורה, ואין מזכירים בו נשמות. ואין מספידים בו, ואין אומרים צידוק הדין והקדיש שאחריו. והכלל צידוק הדין וצדקתך ורחום וחנון שוים. וכן בערב שבת וערב יום טוב אחר חצות אין אומרים, אבל בערב ראש חודש וערב חנוכה אחר חצות אומרים צידוק הדין. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ח).

תענית בחודש ניסן

יד. למחבר אין מזכירים בו תענית בציבור, אבל היחיד שנהג להתענות שני וחמישי ושני מותר להתענות בו. ולרמ"א אין מתענים בו תענית כלל בכל חודש ניסן אפילו יום שמת בו אביו ואמו, וכן ערב ראש חודש אייר אין מתענים בו אף הנוהגים להתענות בכל ערב ראש חודש. אבל החתן והכלה ביום חופתם נוהגים להתענות אפילו בראש חודש ניסן. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ט-י).

תענית חלום

טו. תענית חלום מתענים בו, ואין צריך לישב תענית לתעניתו בחודש אייר לכפר על תעניתו בחודש ניסן על חלומו, כמתענה תענית חלום בשבת ויום טוב וראש חודש וחולו של מועד שצריך להתענות על תעניתו. ואם התענה בשבת שבתוך ניסן תענית חלום, מותר להתענות למחר ביום ראשון על תעניתו בשבת, כי איסור תענית זה אינו אלא מנהג. ואפילו אם חל ראש חודש ניסן באחד בשבת ובשבת שלפניו התענה תענית חלום, מותר לו להתענות בראש חודש ניסן על תעניתו בשבת. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"י-יא).

מזמור לתודה

טז. אין אומרים מזמור לתודה וקל ארץ אפים ולמנצח בערב פסח ולא ביום טוב. שלחמי תודה היו חמץ, ואפילו בערב פסח אסור להקריבם שיבוא לידי נותר. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"יב).

השכמה בערב פסח

יז. בערב פסח משכימים לבית הכנסת, כדי שיגמור סעודתו קודם ארבע שעות. (מ"ב סק"יג).

אסרו חג

יח. נוהגים להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג, והוא אסרו חג. המנהג שלא להתענות בכל אסרו חג. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"יד).

להטיל איסור

יט. להטיל איסור בבית הכנסת לצורך גדול מותר בניסן, אף שאסור בתשרי. (מ"ב סק"יד).

סימן תל

א. שבת שלפני הפסח קורים אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו. שבשנה שיצאו ממצרים היה עשרה בניסן

סעיף א

שבת הגדול

הגדול. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

אמירת ההגדה

ב. המנהג לומר במנחה ההגדה, מתחילת עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו. לפי שהיתה בו **התחלת הגאולה** והניסים, ואפילו אם חל שבת הגדול בערב פסח, ואז דורשים בשבת הקודם. **ופוסקים לומר ברכי נפשי**. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

סימן תלא

זמן בדיקת חמץ

קודם מנחה. ומי ששכח לבדוק בלילה אסור **ביום** בכל הדברים עד שיבדוק. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה).

טעימה

ז. טעימה מותר, והיינו **פת כביצה** ולא יותר או **פירות הרבה**. והיינו רק בחצי שעה שקודם בדיקה, אבל **משהגיע זמן הבדיקה** גם על ידי פירות אין נכון לשהות הרבה. (מ"ב סק"ו).

ללמוד קודם בדיקה

ח. אפילו יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיבדוק. ויש אוסרים אף **בחצי שעה** שמקודם, שמא ימשך הרבה, אם לא שביקש מאחד שיזכירנו כשיבוא הזמן. ויש מתירים בלימוד מקודם, ורק **בהגיע הזמן** של צאת הכוכבים אסור. ואף לאוסרים אינו אסור אלא **בלומד בביתו**, אבל הלומדים **שיעור הלכה בבית המדרש** אחר התפילה מותר, כי הרי מוכרח בודאי לבוא לביתו, ואף זה אינו מותר אלא **הלומד בלא פלפול**, אבל בפלפול חוששים בכל אופן שימשך. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה).

תפילת מעריב

ט. תפלת מעריב, **המתפללים בזמנו בציבור** יתפללו מקודם, שיש טורח לקבצם אחר כך, וגם אין לחוש שישכח לבדוק שתפילה היא דבר קבוע ואין שייך בוא שימשוך. **והמתפלל בביתו** יתן לאחר לבדוק והוא יתפלל ועל ידי זה יקים שניהם בזמנם, ואם אין אחר יתפלל תחילה, אך אם הוא **רגיל להתפלל לעולם ביחידי** יבדוק תחילה כיון שרגיל בכך לא חששו כל כך שישכח, ולחק יעקב לעולם יתפלל תחילה כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. (מ"ב סק"ח).

התחיל בהיתר

י. אם התחיל ללמוד או שאר מלאכות מבעוד יום בהיתר, **למחבר אין צריך להפסיק**, שאפילו בקריאת שמע שהיא מהתורה ההלכה היא שהתחיל בהיתר אינו מפסיק. אבל אם התחיל בזמן איסור לכל הדעות פוסק, **שבדיקת חמץ מהתורה כל זמן שלא ביטל ובזה פוסק. ולרמ"א מפסיק** אף בהתחיל בהיתר ללמוד או שאר מלאכות, כי עיקר מצוה **לכתחילה קבעו חכמים בתחילת הלילה** ולכן יפסיק לקיים מצוה כתיקונה. ואין צריך להפסיק אלא **כשיגיע הזמן** של צאת הכוכבים. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ט-יב).

ביום שבת ולקחו כל אחד מישראל שה לפסחו וקשרו בכרעי המטה, כמו שכתוב בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו', והמצרים ראו זה ושאלום למה זה לכם, והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטים את אלהיהם, ולא היו רשאים לומר להם דבר. ומפני שאז היה **עשירי בחודש בשבת**, על כן קבעו לקרות שבת שלפני פסח לעולם שבת

סעיף א

תחילת זמן הבדיקה

א. ראוי להתחיל לבדוק את החמץ בתחילת הלילה, **תיכף אחר יציאת הכוכבים** שיש עדיין קצת מאור היום, כדי שלא יתרשל וישכח. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

לאור הנר

ב. בודקים לאור הנר, מפני שצריך לבדוק בחורין ובסדקים, ואור היום לא יועיל לזה, וכיון **שצריך שתהיה לאור הנר קבעוה בלילה**, מפני שאז אורו מבהיק יותר מביום ואפילו במקום האפל, וגם היא שעה שבני אדם מצויים בבתיהם. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג).

בדיקה במקום שמשתמשים בחמץ

ג. בודקים בכל מקום שמשתמשים **שם לפרקים בחמץ**, אף שאין דרך להכניס שם, כי חוששים שמא הכניס שם חמץ ולא אדעתיה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד).

ביטול חמץ

ד. צריך גם לבטל אז את החמץ אחר הבדיקה, **ומהתורה די באחד מהם, שכשמבטלו בלבו ומפקירו** שוב אינו שלו ואינו עובר עליו, וכל שכן **כשבודקו ומחפש אחריו ומבערו** מהעולם. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

מדרבנן צריך בדיקה וביטול

ה. חז"ל החמירו שלא די באחד מהם אלא צריך **שניהם דוקא**, לפי שחששו אחר **שהביטול תלוי במחשבתם של בני אדם ובדיעותיהם**, אולי ירע בעיני האדם שיש לו חמץ בעד כמה אלפים להפקיר, ואף שבפניו יאמר שיהיה בטל והפקר וחשוב כעפר, אך בלבו לא יחשוב כן ולא יבטלנו בלב שלם והרי הוא עובר בבל יראה, שהרי לא הוציא מביתו. ועוד שמא מתוך שרגילים בו כל השנה אם יהיה בביתו ורשותו **גזרו שישכח ויבוא לאכול**, ולכן תקנו חז"ל שאף שמבטל לא די בזה, אלא **צריך לבדוק ולבערו מהעולם, וצריך גם כן לבטל**, שמא לא יבדוק יפה וימצא חמץ בפסח ויעבור עליו. (מ"ב סק"ב).

סעיף ב

מלאכה ואכילה קודם בדיקה

ו. יזהר כל אדם שלא יתחיל בשום **מלאכה**, ולא **יאכל** עד שיבדוק. ואפילו **חצי שעה** שקודם הזמן אסור, שמא יבוא לימשך. וכן אסור **ליכנס למרחץ** ובכל הדברים שאסור